

Otilia DANDARA

Universitatea de Stat din Moldova

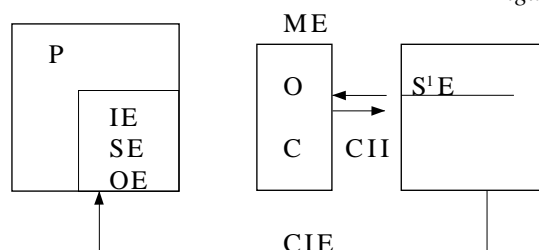
Autoevaluarea în contextul educațional, caracteristici și valențe formative

Evaluarea comportamentului uman este determinată de complexitatea activității acestuia și de caracterul deliberat al acțiunilor. După V. Pavelcu, ciclul existenței noastre este un „ir de examene în fața naturii, societății, propriei conștiințe” [3, p. 4]. În toate pornirile noastre, avem nevoie de o apreciere, o evaluare prin care să confirmăm corectitudinea acțiunilor întreprinse și gradul satisfacerii finalităților preconizate. În acest context, se conturează rolul evaluării ca parte integrantă a activității noastre. Gradul de necesitate a procesului dat crește direct proporțional cu gradul de programare a comportamentului: cu cât sînt mai bine definite obiectivele, cu atît sporește în intensitate necesitatea evaluării.

Prezența evaluării în diverse aspecte și ipostaze ale actului didactic generează deseori anumite confuzii. Evaluarea este definită drept latură a procesului de învățămînt, de rînd cu predarea și învățarea; rolul de fază/ etapă a procesului didactic îl exercită în comun cu proiectarea și organizarea procesului de învățămînt, iar în abordarea procesului de învățămînt ca sistem, constituie o ipostază ce urmează logic obiectivelor, conținuturilor de realizat, tehnologiilor de intervenție educativă.

Importanța evaluării poate fi dedusă din însăși structura acțiunii educaționale.

Figura 1.

- P – profesorul
E – elevul
IE – ideal educațional
SE – scop educațional
OE – obiectiv educațional
ME - mesaj educațional
S'E – subiectivitatea elevului

CO - comportament obiectivat

CIE – conexiune inversă externă

CII – conexiune inversă internă

Procesul de predare-învățare fundamentat pe comunicarea didactică este de neconceput fără oferire și primire de feedback, fără evaluare, deoarece anume conexiunea inversă externă stabilește legătura dintre obiectivele formulate de profesor și rezultatele obținute de elevi. Conexiunea inversă externă întregeste „circuitul mare” sau legătura dintre educator și educabil, dar, în același timp, se configurează și „circuitul mic”, întregit prin conexiunea inversă internă în care evaluarea educabilului este realizată de el însuși. „Dialogul” elevului cu sine însuși constituie premisa de bază a satisfacerii nevoilor vitale, autorealizarea/autoafirmarea fiind apreciată în acest context de Maslow ca o trebuință superioară. Din cele expuse pînă acum constatăm că autoevaluarea reprezintă o parte integrantă a evaluării și are un rol important în contextul educațional (și nu numai). De ce considerăm autoevaluarea drept element al procesului de evaluare a acțiunii educaționale? De ce o definim drept subsistem al sistemului complex de evaluare? Evident, autoevaluarea are un anumit grad de autonomie, deoarece se realizează datorită unor mecanisme și prin tehnici specifice, dar, oricum, trebuie abordate ca parte integrantă a procesului evaluativ. În primul rînd, autoevaluarea se încadrează în aceleași limite definitorii ale conceptului de evaluare: este un proces de comparare a obiectivelor cu rezultatul. Elevul acționează în funcție de scopul sau de proiectul pe care și-l propune să-l realizeze și nivelul de aspirație pe care dorește să-l atingă.

Definirea autoevaluării ca parte integrantă a evaluării este generată și de prezența aspectului socio-cultural. În opinia lui G.W.Allport fiecare om (elev) se autoapreciază reieșind din anumite norme universale, norme de grup și, în sfîrșit, pornind de la normele idiosincronice [2, p.50]. Parafrazînd unele elemente ale ideii de mai sus, conchidem că elevul se autoevaluează, în mare parte, ținînd cont de indicatorii prestabiliți, adică cei ce se încadrează în procesul conexiunii inverse externe. Acest fapt se produce indiferent de atitudinea elevului față de respectivele criterii/indicatori, deoarece prezența lor oricum servește drept reper în autoevaluare. Atitudinea și gradul de interiorizare a criteriilor stabilite de factorul extern influențează nu atît procesul autoevaluării (ca mecanism)

cît esența acestuia. Astfel abordată, autoevaluarea accentuează caracterul social al educației.

Autoevaluarea este determinată preponderent de imaginea de sine care, la rîndul ei, se formează sub influența autoevaluării și a factorului extern. Constatăm o legătură indisolubilă între evaluarea realizată de cei ce se află în același câmp educațional cu subiectul (profesori, colegi), imaginea de sine și autoevaluarea.

Prin ce se deosebește autoevaluarea de evaluare: conexiunea inversă externă de conexiunea inversă internă? Această diferență este accentuată de particularitățile individuale. Resursele elevului constau în cunoștințele dobîndite, în experiențele personale ce depind de reprezentările pe care și le face despre nevoia de a învăța, de a se emancipa; de așteptările lui. În funcție de ceea ce gîndește despre propriile resurse, despre profesor și colegi, elevul poate fi un subiect pasiv sau activ al educației. Atitudinea lui față de învățare determină esența autoevaluării. O atitudine pozitivă față de factorii implicați în procesul didactic favorizează joncțiunea dintre criteriile/indicatorii evaluării realizate de factorul extern și criteriile/indicatorii proprii de evaluare. Această joncțiune orientează spre succes școlar dacă elevul are o imagine de sine pozitivă, în caz contrar el se poate conforma situației de învățare și evaluării realizate de mediul său de învățare (profesori, colegi) fără a aspira la succes școlar. Atitudinea față de necesitatea sa de schimbare explică anumite rezistențe pe care le manifestă și care provin din teama că imaginea de sine i-ar putea fi amenințată. Din cele expuse, identificăm prezența "trăirii" evenimentului didactic ce influențează procesul autoevaluării. Există și alte caracteristici ale autoevaluării ce definesc o anumită autonomie a procesului, ca subsistem în contextul evaluării.

Dacă evaluarea pune accent pe aspectul cognitiv acumulativ, măsurînd volumul de cunoștințe al elevului, autoevaluarea are un pronunțat caracter afectiv. Sensibilizarea elevului spre autoevaluare și determinarea esenței acesteia este influențată în mare parte de atitudinile sale, de cunoștințele profesorului, de conținutul procesului de învățămînt. Elevul, la rîndu-i, este sensibil la următoarele:

este profesorul atent la fenomenele individuale și de grup?; intervine în rezolvarea problemelor?; are capacitatea de a-l aprecia ca individualitate distinctă? În această ordine de idei, corelația dintre evaluare și autoevaluare se produce în măsura în care profesorul și elevul au sau nu încredere în reciprocitatea resurselor.

Asupra autoevaluării influențează și mecanismele de constrîngere aplicate în cadrul evaluării. Prin constrîngerile generale (modalitățile de dobîndire a cunoștințelor, formele de evaluare) și constrîngerile specifice ale clasei de elevi/comunității educative (regulile specifice relațiilor interpersonale, ce generează modalități de evaluare reciprocă), profesorul poate reduce partea de inițiativă și responsabilitate a elevilor și, în consecință, modifică esența autoevaluării.

O altă caracteristică a autoevaluării constă în sfera de influență/acțiune. Deoarece, prin esența sa, este parte integrantă a personalității, ea nu se realizează doar în cadrul dialogului școlar, ci angajează mediul educativ în ansamblul său, deci are o sferă de acoperire mult mai largă și influențează plenar procesul de formare/autoformare a elevului. În funcție de specificul mecanismelor de învățare, evaluarea nu poate asista procesul de autoinstruire ca ipostază semnificativă a procesului de dezvoltare a personalității, ci doar poate constata atingerea anumitor finalități prin această formă de învățare. După cum menționasem anterior, evaluarea este absolut necesară actului învățării și în contextul creat autoinstruirea este asistată de către autoevaluare. Mai mult ca atât, criteriile în baza cărora se realizează autoevaluarea au un impact direct asupra autoinstruirii.

Autoevaluarea se deosebește de evaluare și prin esența structurii acestor procese. În linii mari, fazele autoevaluării coincid cu cele ale evaluării (măsurare, apreciere, decizie/notare), dar implică anumite nuanțe. Dacă măsurarea ce vizează aspectul cantitativ al autoevaluării se conformează mai ușor unor indicatori formulați de factorul extern (profesori, colegi), aprecierea, fază ce vizează preponderent aspectul calitativ al procesului didactic și se exprimă prin elaborarea judecăților de valoare, este determinată de atitudinea elevului față de actul învățării și de sistemul propriu de valori. Corelația dintre indicatorii formulați de factorul extern cu indicatorii formulați de către persoană, depinde de gradul de integrare a individului în mediul său educațional, or, după cum se știe, integrarea este influențată de concordanța intelectuală, volitivă și afectivă. Uniformitatea gîndirii, același mod de abordare a activității de învățare, presupune acordul unanim dintre adevăr și eroare a persoanei și a mediului de învățare. Cu toate că evaluarea procesului didactic se realizează în baza unor indicatori/criterii clare, formulate ținînd cont de finalitățile stipulate în documentele normative, oricum aprecierea în contextul evaluării generează un anumit grad de subiectivitate, deoarece în acest moment al procesului se manifestă elementul subiectiv; particularitățile

individuale ale evaluatorului și evaluatului și resursele de care dispun aceștea. Șansele coinciderii autoaprecierii cu aprecierea sînt cu atît mai mari, cu cît sînt mai compatibile particularitățile de personalitate ale profesorului și elevului și cu cît gradul de integrare în comunitatea de învățare este mai mare. Relația dintre autoapreciere și apreciere poate stimula sau inhiba activitatea de învățare a elevului, de aceea un rol deosebit în formarea unei atitudini pozitive are decizia exprimată printr-o notă sau realizată prin adnotarea activității/comportamentului.

Dacă notarea și adnotarea comportamentului se încadrează în limitele unei evaluări calitative efectuată de profesor, faptul se repercutează direct asupra capacității de autoevaluare a elevului. Interiorizarea repetată a grilelor de evaluare cu care operează profesorul constituie o premisă a posibilității de validare a autoaprecierii elevului [1, p.114]. Astfel, conchidem că autoevaluarea poate și trebuie să fie „învățată”. Pe lîngă multiplele aspecte ale procesului didactic, profesorul trebuie să învețe elevul să se evalueze. Adică autoevaluarea conține mecanisme generate de aspectul psihofiziologic al procesului și mecanisme generate de aspectul tehnologic/operational care pot fi învățate.

Există multe tehnici de autoevaluare pe care profesorul le poate utiliza la lecții sau în cadrul altor forme de activitate instructiv-educativă.

- **Scala de notare**, tehnică eficientă de autoevaluare prin care elevul își poate aprecia achizițiile școlare, se bazează pe determinarea aspectului cantitativ, a intensității fenomenului evaluat sau a atitudinii față de acesta.

De exemplu:

- Cît de bine pot realiza obiectivul dat?
foarte bine
bine
suficient
rău
foarte rău
- Sînt de acord cu ideile expuse?
acord total
de acord
acord parțial
dezacord
dezacord total
- Cît am realizat din cele ce mi s-a propus să fac?
foarte mult
mult
puțin
foarte puțin
nimic

Variantele/aprecierile pot fi modificate în funcție de esența sarcinii, elevul fiind învățat a le formula.

- **Lista de autocontrol** presupune formularea de întrebări la începutul activității la care elevul revine pe parcursul sau la sfîrșitul activității.

De exemplu:

La început de activitate:

1. Din această activitate am de învățat: _____

2. Asupra succesului va influența: _____

3. Cunoștințele acumulate le voi utiliza: _____

La sfîrșit de activitate:

1. Din această activitate am învățat: _____

2. Asupra succesului a influențat: _____

3. Cunoștințele acumulate le voi utiliza: _____

4. Pentru a-mi îmbunătăți performanțele trebuie să întreprind următoarele acțiuni: _____

În practica educațională sînt aplicate și alte tehnici de autoevaluare, destul de frecvent aplicate de profesori (*autocorectarea, autonotarea, notarea reciprocă*).

Valoarea și importanța evaluării randamentului școlar are multiple funcții pedagogice și sociale cu impact asupra formării personalității, depășind cu mult cadrul procesului didactic al unei lecții și chiar al procesului de învățămînt în întregime. Orientarea elevului prin evaluare/autoevaluare spre succes școlar determină ghidarea lui spre succes socio-profesional. În contextul acestui proces, autoevaluarea își are rostul său, influențînd aspectul motivațional-atitudinal al relației elev-proces de învățămînt.

Orice profesor trebuie să conștientizeze semnificația formării la elevi a competenței de autoevaluare, de rînd cu alte competențe prevăzute de documentele normative-reglatorii, deoarece creșterea ponderii autoevaluării în contextul evaluării se accentuează în procesul învățării pe parcursul întregii vieți, or, educația/învățarea permanentă este apreciată drept premisă a autorealizării personalității în cadrul societății contemporane.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. Cucoș, C., *Pedagogie*, București, 2000.
2. Drușă, F., *Psihologie și educație*, București, 1997.
3. Stoica, A.; Musteață, S., *Evaluarea rezultatelor școlare*, Chișinău, 1997.
4. Radu, I., *Evaluarea în procesul didactic*, București, 2000.
5. Meyer, G., *De ce și cum evaluăm*, București, 2000.